

Н.И. Аллаярова*, А.С. Амерханов

PhD докторы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан
магистрант, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

*Корреспондент авторы: allayarova.nargiza@bk.ru

ҚОНАҚ ҮЙ БИЗНЕСІНІҢ СУБЪЕКТІЛЕР МЕН ОБЪЕКТІЛЕРІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Түйін

Осы бапта Қазақстан Республикасындағы қонақ үй бизнесі объектілері мен субъектілерін құқықтық реттеу ережелері қарастырылған. Қонақ үй қызметтері бұл шектеулі адамдарға арналған кәсіпкерлік қызмет және қазіргі қоғамға қызмет ететін бүкіл сала. Кез-келген құқықтық қатынастың осы құқықтық қатынастарға тікелей қатысатын және белгілі бір құқықтары мен міндеттері бар субъектілері бар. Заңнама қызмет көрсету саласындағы қатынастар субъектілеріне тиісті талаптарды белгілейді. "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы" Қазақстан Республикасының Заңында туристік қызмет көрсетуге арналған шарт тараптарының ұйғарымдарына қатысты арнайы ережелер жоқ екенін назарға ала отырып және "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы" Қазақстан Республикасы Заңының туристік қызмет көрсетуге арналған шарты 17-бабында көрсету туралы шартта көзделген Тараптардың атауларынан өзге тараптардың атаулары көрсетілген сондай-ақ, осы шартқа қатысушылар мен тараптардың мәртебесін нақтылау үшін өтеулі көрсетілетін қызметтерді баппен толықтыру ұсынылады. 17 "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы" Қазақстан Республикасының Заңы туристік қызмет көрсетуге арналған шарт тараптарының ұйғарымдарымен. Біздің ойымызша, туристік индустрия мен қонақ үй бизнесі саласын тиімді құқықтық реттеу олардың елдегі прогрессивті дамуына ықпал етеді.

Кілттік сөздер: туристік қызмет көрсетуге арналған шарт; туристік индустрия; қонақ үй бизнесі.

Кіріспе

Қазақстанның туризмді дамыту үшін айтарлықтай әлеуеті бар және ел үкіметі 2025 жылға қарай шетелдік туристер санын 10 миллионға дейін ұлғайту міндетін алға қойып отыр [1].

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2023 жылғы «Әділ Қазақстанның экономикалық бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында еліміздің туристік әлеуетін іске қосу қажеттігі көрсетілген. Туризм саласында да осындай серпінді жобалар іске асырылуы тиіс [2].

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2024 жылғы "Әділ мемлекет. Біртұтас ұлт. Қолайлы қоғам" атты Қазақстан халқына Жолдауында кәсіпкерлікті жүйелі қолдау туралы көрсетілген [3].

Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019 - 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы «5 институционалдық реформаны іске асыру жөніндегі 100 нақты қадам» Ұлт жоспарын, атап айтқанда, туристік кластерлерді құрудың табысты тәжірибесі бар стратегиялық (зәкірлік) инвесторларды тарту шеңберінде индустрияландыру және экономикалық өсу жөніндегі институционалдық реформаны іске асыру жөніндегі жоспарды қамтиды [4].

Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі қадамдық іс-қимыл жоспары бойынша айқындалған [5].

БҰҰ Дүниежүзілік туристік ұйымының (ЮНВТО) деректері бойынша жаһандық туристік қызмет 2023 жылы пандемияға дейінгі көрсеткіштің 88 пайызына жеткен. Өткен жылы 1,3 миллиард адам шетелге саяхатқа шықты.

Дүниежүзілік экономикалық форумның мәліметінше, Қазақстан 2024 жылға арналған туризм мен саяхатты дамыту индексында 119 елдің арасында 52-орынды иеленді, бұл 2019 жылмен салыстырғанда 6 позицияға жоғары [1].

Қызмет көрсету саласында туристік қызметтердің құрамына кіретін қонақ үй қызметтері ерекше маңызды. Айта кетейік, қонақ үй қызметтері осы қызметтерді алғысы келетіндердің барлығына арналған, олар жергілікті мейман немесе шетелдік мейман болуы мүмкін. Осы мағынада бұл шектеулі адамдарға есептелген кәсіпкерлік қызмет емес, заманауи қоғамға қызмет көрсететін тұтас сала.

Нәтижелер мен талқылау

Кез келген құқықтық қатынастың осы құқықтық қатынастарға тікелей қатысатын және белгілі бір құқықтары мен міндеттері бар өз субъектілері болады. Құқықтық қатынастар субъектісі, қатысушы бұл қатынастарға өзінің еркімен және еркіндігімен кірісетіндіктен, құқықтық қатынастардың мазмұны оның құқықтары мен міндеттерін айқындау негізінде қалыптастырылады.

Құқық субъектілігі объективтілік негізінде адамға тиесілі деп санауға болады. Яғни, адам – туылғаннан бастап, ал заңды тұлға - құрыла отырып, құқық субъектілеріне айналады. Ал құқықтық қатынастардың субъектісі болып саналу үшін құқық субъектісі белгілі қатынастарға түсуге және қатынастардың мәнін негізге ала отырып, белгілі бір құқықтар мен міндеттемелерге ие болуға тиіс.

Өтеулі қызметтер көрсету саласында кәсіпкерлік құқық субъектілігі бар субъектілер «орындаушы» ретінде шарттың тарабы, ал азаматтық құқық қабілеттілігі «тапсырыс беруші» шартының тарабы бола алады.

Заңнама қызмет көрсету саласындағы қатынастар субъектілеріне тиісті талаптарды белгілейді. «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының [6] 17-бабында туристік қызмет көрсетуге арналған шарт көзделеді [7], алайда бұл Заңда шарт тараптарының анықтамаларына қатысты арнайы ережелер жоқ. Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы Қазақстан Республикасы Заңының арнайы ережелері жоқ екенін назарға ала отырып, «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабында тараптардың атауларынан өзгелері көрсетілген. ақылы қызметтер көрсету туралы шартта көзделген, сондай-ақ осы шарттың қатысушылары мен тараптарының мәртебесін нақтылау үшін «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабын мынадай анықтамалармен толықтыру ұсынылады: "Туристік қызметтер туристік қызмет көрсетуге арналған шарт негізінде ұсынылады. Туристік қызмет көрсетуге арналған шарттың тараптары орындаушы мен тапсырыс беруші (тұтынушы) болып табылады. Орындаушы, шарттың талаптарына және тапсырыс берушінің (тұтынушының) мәлімделген туристік қызметтер пакетіне сәйкес туристің саяхаты және демалысы бойынша қызметтер кешенін ұсынатын тұлға. Тұтынушы (турист), туристік қызмет көрсету шартына сәйкес орындаушы көрсететін туристік қызметтердің құнын төлейтін тұлға. Тапсырыс беруші - турист немесе тұтынушының атынан туристік өнімге тапсырыс беретін өзге де тұлға, оның ішінде кәмелетке толмаған туристің заңды өкілі."

Мұндай субъективті құрамдар кейбір дереккөздерде шарттың міндетті субъектілері деп аталады. Қонақ үй қызметтерін тұтынушының құқықтық мәртебесін заңгер-ғалымдар мен сарапшылардың (Н.И.Кабушкин, Г.А.Бондаренко, С.Д.Ильенкова, Н.Николаева) пікірлерін зерттеу негізінде қонақ үй қызметтерінің субъектісі ретінде қонақ үй қызметі бойынша, мейман, кәмелетке толмаған жеке тұлға. Жұмыста қарым-қатынас объектісі қонақ үй тарапынан көрсетілетін қонақ үй қызметтерін көрсету болып табылатыны және шартта көзделген қызметтер бола тұра, бұл қызметтер күрделілікпен сипатталатыны және нақты рәсіммен немесе ережемен қатаң шектелмейтіні келтіріледі.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес қонақ үй қызметтері лицензиялауға жатпайды. Мәселен, қонақ үй қызметін көрсету үшін кәсіпкерлік субъектісі (заңды тұлға немесе жеке кәсіпкер) ретінде тіркелу қажет.

Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің 24-бабына сәйкес, қызметкерлердің орташа жылдық санына және орташа жылдық табысына қарай кәсіпкерлік субъектілері мынадай санаттарға жатады:

- шағын кәсіпкерлік субъектілері, оның ішінде шағын кәсіпкерлік субъектілері;
- орта кәсіпкерлік субъектілері;
- ірі кәсіпкерлік субъектілері [8].

Қонақ үй қызметін азаматтарды уақытша орналастыру және оларға қызмет көрсету жөнінде қызметтер көрсету үшін оларға тікелей билік ету және басқару бойынша қандай да бір орналастыру құралына белгіленген тәртіппен мүлктік құқықтары бар немесе оларға берілген заңды тұлғалар, дара кәсіпкерлер жүзеге асыра алады.

Әдебиетте қонақ үйдің құқықтық мәртебесі, оның түрлері мен қызмет көрсету саласындағы қатынастардың субъектісі ретіндегі жай-күйі туралы көптеген пікірлер айтылған. Атап айтқанда, Д.А. Жулина мынадай анықтама береді: «қонақ үй - бұл мүлктік кешен, оған өзге инфрақұрылымнан басқа, бірыңғай басшылық етілетін бөлмелер кіреді, онда пайда табу мақсатында өндіріс, ұсыныс және үйден тыс адамдарға орналастыру қызметтері мен қосалқы қызметтер көрсету жүйелі түрде жүзеге асырылады» [9].

Жоғарыда айтылғандарға сәйкес, қонақ үй - бұл қызмет көрсететін, сондай-ақ қонақтарды қарсы алатын және орналастыратын, сондай-ақ олардың демалуы үшін қолайлы жағдайлары бар тиісті жеке тұрғын бөлмелері мен жайлары бар мүлктік кешен. Қазіргі уақытта қонақ үй қонақтарға қызмет көрсету үшін ғана пайдаланылуға берілетін тиісті бөлмелердің санынан тұрады. Кәсіпкерлік субъектісі ретінде қонақ үй тұтынушыларға қызмет көрсетуге қатысты қонақтарды уақытша жайлы орналастыру үшін қажетті жағдайлары мен инфрақұрылымы бар заңды тұлға немесе жеке кәсіпкер болып табылады.

ДСҰ анықтамасына сәйкес, туристік қызметтер шарт негізінде көрсетіледі. Туристік қызметтер көрсету шарты бойынша бір тарап - орындаушы (турагент) екінші тараптың - тапсырыс берушінің (туристің) тапсырмасы бойынша шартқа және тапсырыс беруші таңдайтын белгілі бір кезеңдік пакетке сәйкес туристің саяхаты және демалысы бойынша қызметтер кешенін ұсынуға міндеттенеді, ал тапсырыс беруші осы қызметтердің құнын шартқа сәйкес төлеуге міндеттенеді. Қонақ үй қызметтерін көрсететін орынға (нөмірге) қатысты мейманның (келушінің) құқықтары белгілі бір мағынада жалға алушының құқықтарына ұқсас болып есептеледі. Алайда, тұрғын үйді жалдау шартынан айырмашылығы - қонақ үй шартында келушінің уақытша тұруға арналған үй-жайды пайдалану құқығы ғана емес, сондай-ақ көрсетілген қызметтерді ұсынуды, үй-жайдың дұрыстығын және тазалығын талап ету құқығы да болады, сондай-ақ жылжымайтын мүлік объектісінің кездейсоқ жойылу қаупі келушінің есебінен болады. Бұдан басқа, егер жалдау ақысы - мүлкті уақытша пайдалануға беруге қатысты болса, онда қонақ үй қызметі тұлғаның белгілі бір уақыт кезеңіне уақытша орналастыру қажеттілігін қанағаттандыруға бағытталған іс-әрекеттерді жүзеге асыруды білдіреді [9].

Илдусова Д.С. пікірінше, әрбір қонақ - қызмет көрсету процесінің қатысушысы ғана емес. Мінез-құлық және тұру ережелерін сақтай отырып, ол басқа қонақтардың қызмет көрсетуден қанағаттануына ықпал етеді [10]. Николаева Н. қонақ үйге қызмет көрсету шартының негізгі ерекшелігі, заңиіды тұлға - тапсырыс беруші шарттың орындалуын өз бетінше қабылдай алмайды, яғни қонақ үйге «кіре алмайды». Сондықтан шартты орындау барысында әрдайым қонақ үйде тұрып орындауды қабылдайтын үшінші (жеке) тұлға туындайды [11].

Қорытындылар

Жүргізілген талдауға сүйене отырып, өтеулі негізде ұсынылған қызметтің ерекше түрі бар қонақ үй қызметінің мынадай анықтамасын қалыптастыруға болады: «қонақ үй қызметі - бұл адамның қонақ үй нөмірінде (орнында) тұруы мен демалуына материалдық және рухани қажеттілігін қолайлы және сапалы қанағаттандыру үшін адамды қонақ үй нөміріне (орнына) жайлы орналастыруға бағытталған әрекет».

Заңнама қызмет көрсету саласындағы қатынастар субъектілеріне тиісті талаптарды белгілейді. «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан

Республикасы Заңының [6] 17-бабында туристік қызмет көрсетуге арналған шарт көзделеді [7], алайда бұл Заңда шарт тараптарының анықтамаларына қатысты арнайы ережелер жоқ. Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы Қазақстан Республикасы Заңының арнайы ережелері жоқ екенін назарға ала отырып, «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабында ақылы қызметтер көрсету туралы шартта көзделген, тараптардың атауларынан өзгелері көрсетілген, сондай-ақ осы шарттың қатысушылары мен тараптарының мәртебесін нақтылау үшін «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабын мынадай анықтамалармен толықтыру ұсынылады: "Туристік қызметтер туристік қызмет көрсетуге арналған шарт негізінде ұсынылады. Туристік қызмет көрсетуге арналған шарттың тараптары орындаушы мен тапсырыс беруші (тұтынушы) болып табылады. Орындаушы, шарттың талаптарына және тапсырыс берушінің (тұтынушының) мәлімделген туристік қызметтер пакетіне сәйкес туристің саяхаты және демалысы бойынша қызметтер кешенін ұсынатын тұлға. Тұтынушы (турист), туристік қызмет көрсету шартына сәйкес орындаушы көрсететін туристік қызметтердің құнын төлейтін тұлға. Тапсырыс беруші - турист немесе тұтынушының атынан туристік өнімге тапсырыс беретін өзге де тұлға, оның ішінде кәмелетке толмаған туристің заңды өкілі."

Біздің ойымызша, туристік индустрия мен қонақ үй бизнесі саласын тиімді құқықтық регламенттеу олардың елдегі прогрессивті дамуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан өңірдің туристік орталығына қалай айналады <https://dknews.kz/ru/ekslyuziv-dk/342915-kak-kazahstanu-stat-turisticheskim-centrom-regiona> (жүгінген күні: 22.12.2024).
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2023 жылғы «Әділ Қазақстанның экономикалық бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskij-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588>(жүгінген күні: 22.12.2024).
3. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2024 жылғы "Әділ мемлекет. Біртұтас ұлт. Жайлы қоғам Қазақстан халқына Жолдауы" <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-181130>(жүгінген күні: 22.12.2024).
4. Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілері <https://kagir.kz/yuridicheskaya-informaciya/normativno-pravovye-akty-respubliki-kazahstan/>(жүгінген күні: 22.12.2024).
5. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 қаулысы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000262>(жүгінген күні: 22.12.2024).
6. «Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы» 2001 жылғы 13 маусымдағы № 211 Қазақстан Республикасының Заңы https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000211_ (жүгінген күні: 17.01.2025).
7. Туристік қызмет көрсетуге арналған үлгі шарт Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің 2015 жылғы 30 қаңтардағы № 81 бұйрығымен бекітілген https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32096126&pos=4;-106#pos=4;-106 (жүгінген күні: 17.01.2025).
8. «Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексі» 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V Қазақстан Республикасының Кодексі https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38259854&doc_id2=38259854#pos=33;-94&pos2=667;-62 (жүгінген күні: 23.01.2025).
9. Жулина Д.А. Оказание гостиничных услуг: Монография. - Москва, 2011. С— 110.
10. Илдусова Д.С. Управление качеством. – Москва: Юнити, 2004. С— 55.
11. Николаева Н. Особенности договоров гостиничного обслуживания, заключаемых между юридическими лицами // Хозяйство и право. 2010. – №8. С—68.

Н. И. Аллаярова*, А. С. Америкханов

Доктор PhD, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
магистрант, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

*Автор-Корреспондент: allayarova.nargiza@bk.ru

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СУБЪЕКТОВ И ОБЪЕКТОВ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА

Аннотация

В настоящей статье рассмотрены положения правового регулирования объектов и субъектов гостиничного бизнеса в Республике Казахстан. Гостиничные услуги это предпринимательская деятельность, рассчитанная на ограниченное число людей, а целая отрасль, обслуживающая современное общество. Любое правоотношение имеет своих субъектов, которые непосредственно участвуют в этом правоотношении и имеют определенные права и обязанности. Законодательство устанавливает соответствующие требования к субъектам отношений в сфере оказания услуг. Принимая во внимание, что Закон Республики Казахстан “О туристской деятельности в Республике Казахстан” не содержит специальных положений, касаемых определений сторон договора на туристское обслуживание и в ст.17 Договор на туристское обслуживание Закона Республики Казахстан “О туристской деятельности в Республике Казахстан” указаны наименования сторон иные от наименований сторон, предусмотренных в договоре об оказании возмездных услугах, также для уточнения статуса участников и сторон данного договора предлагается дополнить ст. 17 Закона с Республики Казахстан “О туристской деятельности в Республике Казахстан” определениями сторон договора на туристское обслуживание. По нашему мнению, эффективная правовая регламентация туристской индустрии и сферы гостиничного бизнеса поспособствует их прогрессивному развитию в стране.

Ключевые слова: договор на туристское обслуживание; туристская индустрия; гостиничный бизнес.

Н. И. Аллаярова*, А. С. Америкханов

PhD докторы, Оңтүстік Қазақстан университеті. М. Әуезова, Шымкент, Қазақстан
магистрант, Оңтүстік Қазақстан университеті. М. Әуезова, Шымкент, Қазақстан

*Корреспондент авторы : allayarova.nargiza@bk.ru

ҚОНАҚ ҮЙ БИЗНЕСІНІҢ СУБЪЕКТІЛЕРІ МЕН ОБЪЕКТІЛЕРІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕГҰЛЕУ

Abstract

This article discusses the provisions of legal regulation of objects and hotel business entities in the Republic of Kazakhstan. Hotel services are entrepreneurial activities designed for a limited number of people, and an entire industry serving modern society. Any legal relationship has its subjects who are directly involved in this legal relationship and have certain rights and obligations. The legislation establishes the relevant requirements for subjects of relations in the provision of services. Taking into account that the Law of the Republic of Kazakhstan "On Tourist Activities in the Republic of Kazakhstan" does not contain special provisions regarding the definitions of the parties to the contract for tourist services and Article 17 of the Contract for Tourist Services of the Law of the Republic of Kazakhstan "On Tourist Activities in the Republic of Kazakhstan" indicates the names of the parties other than the names of the parties provided for in the contract for the provision of paid services, also to clarify the status of the participants and parties to this agreement, it is proposed to supplement Art. 17 of the Law from the Republic of Kazakhstan "On Tourism Activities in the Republic of Kazakhstan" definitions of the parties to the contract for tourist services. In our opinion, effective legal regulation of the tourism industry and the hotel business will contribute to their progressive development in the country.

Кілттік сөздер: туристік қызмет көрсету шарты; туристік индустрия; қонақ үй бизнесі.

Қатынасхаттар үшін жауапты автор туралы ақпарат:

Н. И. Аллаярова e-mail: allayarova.nargiza@bk.ru

Information about the author responsible for contacts:

N. I. Allayarova e-mail: allayarova.nargiza@bk.ru

Информация об авторе, ответственном за сообщения:

Н. И. Аллаярова e-mail: allayarova.nargiza@bk.ru